

Lerarenreeks 1

Wanneer stelde jij jezelf voor het laatst een vraag?

Hoe leraren nieuwsgierigheid kunnen benutten
voor onderzoek en beweging op school

NIE
UWS
GIE
RIG
HEID

Suzanne Verdonschot
Mara Spruyt
Marieke Dresen

Ruud de Moor Centrum

Open Universiteit
rdmc.ou.nl

Wanneer stelde jij jezelf voor het laatst een vraag?

Hoe leraren nieuwsgierigheid kunnen benutten
voor onderzoek en beweging op school

Suzanne Verdonshot
Mara Spruyt
Marieke Dresen

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door de financiële ondersteuning van het ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan het Ruud de Moor Centrum van de Open Universiteit.

© Ruud de Moor Centrum - Open Universiteit, 2011

Tenzij anders aangegeven mag het materiaal uit deze uitgave zonder voorafgaande toestemming openbaar gemaakt en verveelvoudigd worden door instellingen die gefinancierd worden uit publieke middelen, scholen, opleidingsinstituten en non-profitorganisaties ten behoeve van onderwijs- en onderzoeksdoeleinden, mits de naam van de auteursrechthebbende daarbij wordt vermeld:

© Ruud de Moor Centrum - Open Universiteit.

Bij gebruik door andere instellingen / bedrijven of bij gebruik voor andere doeleinden dient eerst toestemming te worden gevraagd aan het Ruud de Moor Centrum van de Open Universiteit.

ISBN: 978 90 358 2100 2

Printed in The Netherlands.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	5
1 Wat weet je al over nieuwsgierigheid?	7
2 Nieuwsgierigheid op school	13
3 Benut je eigen nieuwsgierigheid en ga op onderzoek uit	19
3.1 Ontdek je eigen nieuwsgierigheid	19
3.2 Wees alert en herken wanneer je nieuwsgierigheid geprikkeld wordt	19
3.3 Een nieuwsgierige grondhouding is open en onderzoekend	22
3.4 Aan de slag met je eigen nieuwsgierigheid	23
3.5 Tips uit de praktijk	24
4 Vergroot je eigen invloed met onderzoek	27
4.1 Je eigen cirkel van invloed	27
4.2 Anderen nieuwsgierig maken en verleiden	28
4.3 Vertel het door ...aan collega's binnen en buiten de school	29
5 Alle tools op een rij	33
5.1 Tool 1: Ontdek je nieuwsgierigheid	33
5.2 Tool 2: Probleempje? Zet onderzoek in en los het op	34
5.3 Tool 3: Wordt je nieuwsgierigheid geprikkeld? Kom in actie!	34
5.4 Tool 4: Zelfonderzoek	35
5.5 Tool 5: Experimenten	36
5.6 Tool 6: Vragen stellen	37
5.7 Tool 7: Opsporen en uitbreiden waar het al lukt	38
5.8 Tool 8: Je nieuwsgierigheid op de proef gesteld	39
5.9 Tool 9: Hoe je anderen nieuwsgierig kunt maken...	39
5.10 Tool 10: Vertel het door!...aan collega's binnen en buiten de school	40
Literatuur	43
Over de auteurs	45
Colofon	47

Woord vooraf

Het Ruud de Moor Centrum (RdMC) van de Open Universiteit is het kennis- en expertisecentrum voor de professionalisering van, voor en door leraren. Scholen, vakverenigingen en groepen leraren kunnen ondersteuning bij het RdMC aanvragen bij professionaliseringsvragen. De beroepsvereniging van leraren, de Onderwijscoöperatie, kan mede aangeven waar leraren precies mee zitten als het gaat om hun professionalisering en hiermee richting geven aan de thema's en vragen die het RdMC oppakt.

Samen met management en leraren gaat het RdMC op zoek naar praktische oplossingen en koppelt hieraan wetenschappelijk onderzoek zodat we weten wat waarom werkt en wat niet bij de professionalisering van leraren. De nadruk ligt op informeel leren op de werkplek, vaak ondersteund door ICT.

Deze werkwijze leidt niet alleen tot lokale oplossingen, maar ook tot praktische kennis en instrumenten die leraren kunnen gebruiken op de werkplek. Alle instrumenten en publicaties zijn vrij beschikbaar op onze website. Enkele voorbeelden zijn het persoonlijk ontwikkelplan, het team ontwikkelplan en publicaties zoals deze, specifiek voor leraren.

Het idee voor deze publicatie is ontstaan tijdens projecten die we met Academische Opleidingsscholen uitvoeren waarbij onderzoek een grote rol speelt. Volgens de leraren van deze scholen is een nieuwsgierige houding de basis voor het doen van onderzoek. Zodoende zijn we op opleidingsscholen Zadkine College Rotterdam, Montessori Scholengemeenschap Amsterdam en Westerparkschool Amsterdam gaan vragen naar voorbeelden hiervan. Hoe die nieuwsgierigheid zich kan uiten, lees je in deze uitgave. Wij bedanken alle leraren die hebben meegedaan, ook uit onze reviewgroep, van harte. De voorbeelden uit de praktijk, verdere informatie en een aantal tools om aan de slag te gaan, zijn opgenomen in deze publicatie om de nieuwsgierigheid verder te prikkelen.

Veel leesplezier!

J.J.M. (Jos) Kusters Msm
Directeur Ruud de Moor Centrum

1 Wat weet je al over nieuwsgierigheid?

Het aantal vragen dat een mens stelt op een gewone dag, neemt radicaal af als leeftijd toeneemt. Zo schijnen kinderen op vijfjarige leeftijd gemiddeld 120 vragen per dag te stellen. Op zesjarige leeftijd is dat aantal al teruggelopen naar zestig vragen per dag. En tegen de tijd dat we veertig zijn, blijven er slechts vier vragen per dag over. Dat roept de vraag op: waar is die nieuwsgierigheid gebleven? En, misschien nog belangrijker, hoe krijg je die weer terug?

Hoe ouder we worden, hoe meer we worden ontmoedigd om vragen te stellen. Het zou onbeleefd zijn, opdringerig en niet attent. Dus stellen we minder vragen. En hoe minder vragen we stellen, hoe minder makkelijk het ons afgaat. Terwijl vragen stellen, je nieuwsgierigheid volgen en onderzoek doen leuk is. En het houdt je vitaal. Het draagt bij aan je eigen professionalisering als leraar of leidinggevende. En daarbij heeft de school er ook nog wat aan. Einstein zei: *“I have no particular talent; I am merely inquisitive by nature.”* Als je je laat leiden door nieuwsgierigheid, kunnen grootsse dingen op je pad komen.

Dit boekje gaat over de kracht van nieuwsgierigheid en vragen stellen. Nieuwsgierigheid is een belangrijke motor voor onderzoek doen en het genereren van beweging in je klas, je team en op school. Bijvoorbeeld doordat je collega's vragen stelt of doordat je in je eigen klas of bij jezelf op onderzoek uit gaat. Daar kun je vandaag nog mee beginnen. En om je nieuwsgierigheid te prikkelen, volgen hier een aantal vragen.

Wist je dat... regels nuttig zijn maar vragen nuttiger?

In de waan van de dag en de druk om goede resultaten te halen, in de klas en als school, zijn we vaak bezig de juiste antwoorden te geven. Zodanig dat je bijna uit het oog zou verliezen hoe groot de kracht kan zijn van vragen stellen. En dan bedoelen we niet het soort vragen dat eigenlijk geen vragen zijn maar verkapt feedback (Heb je dat nu nog niet gedaan? Wiens idee was dat nu weer?). Maar het soort vragen dat je iets verder kan brengen. Het onderzoek dat kinderen doen en de nieuwsgierigheid die ze van nature hebben, worden al gauw aan banden gelegd door een eindeloze reeks regels en verplichtingen. Als je regels en verplichtingen volgt, spaar je energie. Dat is waar. Maar als je je eigen unieke richting volgt, krijg je energie (Kashdan, 2009). Juist vragen zijn de beste motor voor ontwikkeling. Van jezelf, collega's en de school. Eric Koenen en Brinkgreve (2010) betogen in hun boek dat het voor organisaties in de toekomst juist van belang wordt dat mensen de juiste vragen stellen in plaats van dat ze alle antwoorden weten. Het wordt volgens hen steeds belangrijker om niet te denken in het beperkende antwoord, maar juist op zoek te gaan naar de verder brengende vraag.

Wist je dat... je soms vragen over vragen moet stellen?

Gezamenlijke leerprocessen bloeien bij het stellen van vragen. Onderzoek laat zien dat het stellen van vragen óver gestelde vragen een cruciaal onderdeel is van het collectieve leerproces (Akkerman, 2006). Akkerman onderzocht hoe samenwerken en samen leren verloopt. Eén van haar conclusies is dat mensen de neiging hebben elkaar te snel te begrijpen. Ze plaatsen de woorden van de ander te gemakkelijk in hun eigen denkkader. Eigenlijk vervormen mensen dat wat een ander zegt, naar wat bekend en vertrouwd is voor zichzelf. Dit staat het onderzoeken van de manier van kijken van de ander in de weg. Zo blijft de ander, met nieuwe perspectieven en ideeën, grotendeels onontdekt. Het stellen van een vraag over de vraag die iemand stelt,

kan helpen te onderzoeken wat de denkwereld van de ander is. Dan kun je diversiteit optimaal benutten.

"Ik krijg een vraag van leerlingen over de Tweede Wereldoorlog, over dingen die je 'niet mag zeggen'. Daar stel ik dan weer vragen over. Zoals: Waarom stel je die vraag? En: Weet je wel wat die vraag met anderen doet?"

Arne van Steenis, leraar filosofie

Wist je dat... nieuwsgierig zijn gelukkig maakt?

In een experiment door Wilson, Centerbar, Kermer & Gilbert in 2005, is de relatie tussen nieuwsgierigheid en geluk gemeten (zie Van der Vorst, 2007). Deelnemers aan het onderzoek moesten samen met anderen taken uitvoeren. Anderen konden hen kiezen als vriend. De ene groep kreeg te horen wie hen als beste vriend had gekozen, de andere groep niet. Vooraf dachten mensen dat ze gelukkiger zouden zijn als ze wél zouden weten wie hen als vriend had uitgekozen. Maar het tegendeel bleek waar. Juist de mensen die niet wisten wie hen als vriend had aangemerkt, bleken gelukkiger te zijn dan zij die dat wel wisten. Mensen zijn er vaak gek op om dingen *niet* te weten. Ze krijgen een fijne kriebel als hen een raadsel wordt opgegeven, ze geven zich op voor quizzen. Van der Vorst verklaart deze neiging door te stellen dat het een prettige ervaring is om iets *niet* te weten, en uitzicht te hebben op het *wel* te gaan weten. Nieuwsgierigheid prikkelen, zo stelt hij, gaat over het opwekken van dat gemis.

Wist je dat... er zoiets bestaat als het nieuwsgierigheidsvoordeel?

Nieuwsgierigheid kan gepaard gaan met vrolijkheid en plezier. Denk aan hoe je enthousiast luistert naar een collega die net iets nieuws heeft ontdekt. Of hoe je opgetogen verder gaat zoeken als je iets op het spoor bent. Aan de andere kant kan het ook gepaard gaan met spanning en frustratie (Kashdan, 2009). Je kunt je gefrustreerd afvragen waarom deze klas nou net bij jou altijd zo uitgelaten en brutaal is. Of je kunt nieuwsgierig zijn naar hoe je de meest lastige jongen uit de klas nu toch eens in toom kunt houden. Je bent wel nieuwsgierig maar uiteindelijk ben je vooral op zoek naar informatie om die nieuwsgierigheid te bevredigen. Beide vormen van nieuwsgierigheid laten ook een ander patroon in de hersenen zien. Maar, voor beide vormen geldt: je profiteert van het 'nieuwsgierigheidsvoordeel'. Door tijd en energie te besteden aan het nieuwe, kunnen meer neurologische verbindingen in je brein ontstaan. Zo word je efficiënter bij het nemen van besluiten en word je beter in het visualiseren van de relatie tussen schijnbaar ongelijkwaardige ideeën. Je kunt dit zien als het neurologische equivalent van fysieke groei (Kashdan, 2009). Door op zoek te gaan naar nieuwe informatie en die te integreren met wat je al weet, ontstaan nieuwe paden in het brein. Nieuwsgierigheid houdt je dus vitaal!

"Ik doe dit werk nu vijftien jaar en stel mezelf regelmatig de vraag: Wil ik dit blijven doen? Dat hangt er ook vanaf of je het voor jezelf spannend kunt maken. Om het interessant te houden, is het zaak je zoektocht naar je eigen nieuwsgierigheid vorm te blijven geven. Je kunt alleen een goede leraar zijn als je het leuk houdt voor jezelf."

Luc Veen, leraar bewegingsonderwijs

“Onderzoek, dat gaat voor mij over nieuwsgierigheid. Het krijgen van antwoorden, het verduidelijken van iets. Dat is heel belangrijk in mijn werk. Nieuwsgierigheid gebruik ik om zelf te blijven leren zodat ik niet insukkel.”

Gézina Trouw, leraar mbo voor diverse vakken

Wist je dat... nieuwsgierigheid en betrokkenheid hand in hand gaan?

Nieuwsgierigheid wordt soms nog geassocieerd met iets negatiefs. Iemand die zijn neus in andermans zaken steekt. Een nieuwsgierig Aagje. Terwijl nieuwsgierigheid juist betrokkenheid garandeert (Izard & Ackerman in: Van der Vorst, 2007).

*Liefhebben en nieuwsgierig zijn
daartussen slaapt een zachte lijn.*

*Vanaf de punten van hun haar.
naderen die twee elkaar.*

Leo Vroman

“Onderwijs is soms echt werken op eilandjes. Ieder in zijn eigen klas. De deuren gaan open als je nieuwsgierig bent en mensen uitnodigt om bij elkaar te kijken en te gaan delen. Je bent dan toch kwetsbaar dus het is ook best spannend. Maar je leert enorm veel van elkaar!”

Ingrid van der Aa, docent bij opleiding pedagogisch werk

Wist je dat... nieuwsgierigheid en vragen stellen steeds belangrijker wordt?

Nieuwsgierigheid en vragen stellen worden steeds belangrijker. Organisaties hebben steeds vaker te maken met vragen waarop het juiste antwoord nog niet bekend is. Bijvoorbeeld hoe de school het best kan inspelen op de toenemende culturele diversiteit. Of hoe de school leerlingen van nu kan opleiden om straks tegemoet te komen aan de eisen die de samenleving stelt. Daar is niet één antwoord voor te bedenken dat op scholen ‘enkel’ nog geïmplementeerd hoeft te worden. Het zijn juist de leraren zelf, die al werkend in hun klas en samen met collega’s, ouders en werkveld, experimenteren met nieuwe aanpakken en die doorspelen naar elkaar. Er bestaat hiervoor niet één implementatieplan. In plaats daarvan worden door de aanwezige vakmensen aanpakken bedacht en beproefd.

“Ik ben nieuwsgierig naar alles, naar hoe dingen in elkaar zitten. Ik betrap me erop dat ik eigenlijk geen antwoorden wil vinden. Ik wil nieuwe vragen vinden.”

Kees van den Berg, leraar basisonderwijs in opleiding

Wist je dat... nieuwsgierigheid prikkelen bij anderen juist niet altijd lukt door vragen?

Je eigen nieuwsgierigheid volg je door vragen te stellen, door op onderzoek uit te gaan. Je hebt iets gehoord over een nieuwe regeling die mogelijk ook voor jullie school geldt; je hebt ergens gelezen over een nieuwe rekenmethode die effectief schijnt te zijn; ... Hierover wil je meer weten.

Je belt iemand op, doet navraag bij een collega. En zo bevredig je je eigen drang om er meer over te weten. Er zijn ook situaties waarin je niet alleen je eigen nieuwsgierigheid wilt volgen, maar waarin het kan helpen om je nieuwsgierigheid te delen. En om anderen nieuwsgierig te maken, moet je juist niet altijd vragen stellen. Anderen maak je nieuwsgierig bijvoorbeeld door iets achter te houden (jij weet iets dat een ander niet weet en dat maakt nieuwsgierig), of juist door te verstoren (je brengt de ander in twijfel). Het wordt dan je taak om na te denken over *verleidingsstrategieën*. Roland van der Vorst noemt vier manieren waarop je nieuwsgierig wordt gemaakt:

1. Er wordt je iets achtergehouden: je wordt een schatzoeker die zoekt...
2. Je verwachtingen of wereldbeeld worden verstoord: je wordt een sensatiezoeker...
3. Dingen worden opengehouden: je wordt een spoorzoeker...
4. Er wordt je iets gevraagd: Je wordt een antwoordzoeker...

Zie voor meer informatie over het nieuwsgierig maken van anderen ook de tool in hoofdstuk 5.9.

Wist je ...dat onderzoek een mooi 'alibi' is om je nieuwsgierigheid te volgen?

Onderzoek is een manier om je nieuwsgierigheid op een min of meer systematische manier te volgen. Bij onderzoek is de associatie vaak dat het heel saai is of iets dat verplicht was te doen in een ver verleden. Dat hoeft helemaal niet. Onderzoek kan diverse functies hebben:

- Onderzoek kan helpen om je nieuwsgierige zoektocht wat structuur te geven. Bij de start van je onderzoek ga je na op welke vraag je nu precies antwoord wilt, welke activiteiten je gaat ondernemen om hier antwoord op te vinden, en wie je gaat betrekken (Smit & Verdonshot, 2010).
- Onderzoek kan bijdragen aan het overtuigen van anderen van je ideeën. Als je niet alleen zelf iets vindt maar ook waarnemingen hebt uit de praktijk die deze mening ondersteunen, maakt dat je argument krachtiger. Andersom kan het natuurlijk ook zo zijn dat je een bepaalde mening bent toegedaan en dat waarnemingen in de praktijk hier juist niet mee overeenkomen. In dat geval benut je het onderzoek om jezelf ervan te overtuigen dat je manier van kijken bijgesteld moet worden.
- Onderzoek is een prachtige manier om in gesprek te komen met de meest interessante mensen, en om ongewone plaatsen te bezoeken.

Wist je...dat onderzoek en verandering heel goed samen kunnen gaan?

Onderzoek kan ook heel goed gebruikt worden als manier om verandering en beweging in de praktijk te brengen. Door je nieuwsgierigheid te volgen met gerichte methodes van onderzoek geef je hier vorm aan. Zie hiervoor ook het boek van Smit & Verdonshot (2010) over praktijkonderzoek als motor voor verandering in organisaties. Zij beschrijven drie typen verandering waar onderzoek aan kan bijdragen:

- Van rennen naar stilstaan. Dit is nuttig voor scholen waar de 'waan van alledag' zorgt voor weinig ruimte om pas op de plaats te maken. Bij deze vorm van onderzoek sta je stil bij wat er gebeurt met de bedoeling ervan te leren. Bijvoorbeeld: een school waar leraren druk zijn met de situatie in de klas en er te weinig kansen voor ontwikkeling worden benut. Als er meer ruimte is om stil te staan bij ieders belevenissen in de klas (positief en negatief) kan meer van elkaar geleerd worden.
- Van een kleine naar een grote beweging. Deze vorm van onderzoek gaat over leren van bruikbare aanpakken die op de ene plek ontwikkeld zijn, om het ook op de andere plek beter te doen.

Bijvoorbeeld: een team is heel goed in het ontwerpen van competentiegerichto beoordeling. Een ander team wil hier graag van leren.

- Van steeds hetzelfde naar iets anders doen. Deze vorm van onderzoek zet je in als een heel andere aanpak nodig is.

Bijvoorbeeld: er wordt veel gemopperd over de lange vergaderingen die niet leiden tot de gewenste uitkomsten. Hier is een vernieuwing nodig, een andere manier van werken.

2 Nieuwsgierigheid op school

In gesprekken met twaalf leraren verzamelden we verhalen over nieuwsgierigheid en onderzoek. De verhalen laten zien hoe leraren nieuwsgierigheid benutten in de klas om hun leerlingen te prikkelen. Er zijn ook verhalen over hoe leraren nieuwsgierigheid en onderzoek inzetten om zichzelf en elkaar een stap verder te brengen. Ten slotte zijn er verhalen van leraren die nieuwsgierig zijn naar een bepaald thema en daarnaar op onderzoek uitgaan. De verhalen in dit hoofdstuk laten zien hoe nieuwsgierigheid en onderzoek eruit kunnen zien in de praktijk en wat het kan opleveren. Lees wat je aanspreekt, misschien kun je door de verhalen ideeën en inspiratie opdoen voor je eigen werk.

Vind jij je ouders lekker?

“Nieuwsgierig is een onbeschrijfbaar woord. Je kunt het niet beetpakken. Maar iedereen weet wat het is. Door het te ervaren. Laatst komt er een groepje leerlingen binnen, zeggen ze: ‘Wat zijn die Amerikanen toch dom.’ En dan stel ik de vraag: ‘Waarom dan?’ En: ‘Kun je eens slimme Amerikanen opsporen?’ en zo vraag ik nog een poosje door. Niet om informatie op te sporen. Maar om de leerlingen aan het denken te zetten. Daar beleef ik plezier aan. Bij filosofie vroeg ik kinderen over niet-tastbare dingen. Dan vraag ik: ‘Waar houd je van?’ Zegt een leerling: ‘Van patat’. Vraag ik: ‘Waarom?’ Zegt de leerling: ‘Vind ik lekker’. En dan ik weer: ‘Waar houd je nog meer van?’ Zegt de leerling: ‘Van mijn ouders’. Vraag ik: ‘Vind je die ook lekker?’”

Arne van Steenis, leraar filosofie

Wat doen we met de mensen die over zijn?

“We hebben hier op school net een reorganisatie achter de rug. Veel mensen hebben dan vragen. Ik eigenlijk niet. Want als ik een vraag heb, stel ik die meteen. Er waren door de reorganisatie mensen ‘over’. Iedereen vraagt zich dan onderling af wat er met die mensen gaat gebeuren. Teams zouden van samenstelling veranderen, maar niemand wist wat het precies zou gaan betekenen. En: niemand vroeg het ook. Ik dacht: het kan niet dat niemand dit weet. Dus ging ik naar mijn teamleider, maar die wist ook niet precies hoe het zat met de gevolgen van de reorganisatie voor de mensen. Toen ben ik naar zijn baas gegaan, want die moest het wel weten, dacht ik. Ook daar kreeg ik te horen: ‘Ik weet het niet’. Maar ik liet me niet afschepen. Uiteindelijk heb ik antwoord gekregen. Ik wil weten waar ik aan toe ben. Waar mensen vaak geneigd zijn in te vullen, ga ik op onderzoek uit.”

Gézina Trouw, leraar mbo voor diverse vakken

Die twee zijn lekker bezig

“Ik had een student. Derdejaars. Die was helemaal gefocust op coöperatief leren. Zij wilde daar beter in worden. Toen ben ik met haar gaan terugkijken naar een les. Ik zei: ‘Jouw doel is de leerlingen coöperatief te laten leren. En nu hoor ik je over die twee leerlingen zeggen: ‘Zo, die twee zijn al ver.’” Die feedback is veel meer gericht op het resultaat (die zijn al ver) dan op de aanpak (coöperatief leren). Ik wil haar daarmee aan het denken zetten. Na de les vraag ik haar daarom of de feedback die ze geeft de leerlingen eigenlijk wel helpt bij het coöperatief leren. Dan stel ik een suggestieve vraag zoals: ‘Denk je dat jouw feedback

hen helpt bij wat je wilt bereiken?’ Met zo’n vraag probeer ik de student te prikkelen. Ik wil dat ze nadenkt of het echt de meest stimulerende reactie is voor dat wat ze wil bereiken. Door die vraag komt zij op het idee om het voortaan anders te doen. Om bijvoorbeeld te complimenteren over de manier waarop ze werken, bijvoorbeeld door te zeggen: ‘Die twee zijn lekker aan het samenwerken.’”

Maria Felling, leraar basisonderwijs

Wat zou die spreker ervan vinden?

“Laatst was er weer een studiedag. Er was een spreker uitgenodigd door de schoolleiding. De spreker had een duidelijke visie op professionele ontwikkeling. Hij maakte ons duidelijk dat als je die visie op leren serieus neemt, je af moet van standaard ingerichte persoonlijke ontwikkelplannen. De POP’s dus, waar wij al jaren mee werken. Enkele weken later ontvouwt de leiding van onze school de plannen voor komend jaar aan ons. En daar staan die POP’s gewoon weer in. Dat valt me dan direct op. En dan ga ik ernaartoe. Dan vraag ik wat zij denken dat die spreker van de studiedag ervan zou vinden dat de POP’s gewoon op dezelfde manier als altijd worden ingezet. Ik confronteer ze met de inconsequentie tussen de visie van de spreker die zij eerder uitnodigden en de actie die ze nu zelf nemen die hier tegenin gaat. Dat is een suggestieve vraag, die hun nieuwsgierigheid zou kunnen prikkelen. Maar zo pakt het meestal niet uit. Ze vinden zo’n vraag meestal niet leuk.”

Luc Veen, leraar bewegingsonderwijs

Naar het bakkershuisje

“Ik heb een jongen in de klas gehad. En daar was van alles mee. Hij had een oogafwijking, een gedragsstoornis, en nog veel meer. We gingen die dag naar het Archeon in Arnhem. Het ging niet gemakkelijk met hem. En tegen de tijd dat we in het Archeon stonden, was hij compleet in paniek. Ik had al veel geprobeerd maar het lukte niet hem rustig te krijgen. Het was te onduidelijk voor hem. Het hele uitstapje was veel te nieuw. Ik had hem in een ‘goed groepje’ gezet. Zei tegen hem: ‘Kom maar even bij mij lopen’. Wees hem van alles aan: ‘Kijk eens hier, en daar’. Maar het werkte niet. Bij elk huisje bleef hij buiten staan. En ineens bedacht ik om hem de plattegrond te geven. Hij mocht de route bepalen. Nou, en dat werkte verbluffend goed! Dan zat hij te kijken op de kaart en riep hardop: ‘We gaan zo naar het bakkershuisje!’ Ik weet wat hij nodig heeft. Structuur en duidelijkheid. En normaal vertelde ik hem dat. En nu kon ik hem dat op een andere manier bieden. Op het eerste anderhalf uur na, heeft hij uiteindelijk een prachtdag gehad. Je moet dus niet steeds zeggen: ‘Sta nou eens stil. Je moet niet rennen’. Maar je moet nagaan: waar komt zijn paniek vandaan? Wat heeft hij nodig?”

Leraar basisonderwijs

Een heel klein olifantje met een heel grote muis

“Ik werk ook als therapeut. En als therapeut geef je nooit een oordeel. Dat pas ik ook toe in de klas. Als leerlingen een tekening maken zeg ik niet: ‘Wat een mooie tekening’. Ik beschrijf wat ik zie. Dus: ‘Jij hebt een heeeel klein olifantje getekend met een heel grote muis erbij’. En zo prikkel je hun fantasie. Daar ben ik dan nieuwsgierig naar. En dan komen er gauw

dingen bij op de tekening, dan tekenen ze een huis. En dan vraag ik weer: 'Is dat kleine huis voor die grote muis?' Zo raak je in gesprek en prikkel je elkaars nieuwsgierigheid."

Emmeke Verstraaten, leraar basisonderwijs

Kijken hoe zij dat doen

"Ik ben daltoncoördinator. We dachten als team dat het goed zou zijn om elkaars klassen te bezoeken. Dan is het op sommige plekken gebruikelijk om leraren een kijkwijzer mee te geven. Zodat je een richtsnoer hebt voor waar je naar kijkt. Maar eigenlijk schrijft zo'n kijkwijzer gewoon precies voor waar je naar moet kijken. Die maakt de nieuwsgierigheid eigenlijk meteen stuk. Dat wilde ik niet. En tegelijkertijd is het goed als je weet waar je op wilt letten als je bij een andere klas te gast bent. Want ik wil natuurlijk niet dat het vrijblijvende bezoeken en gesprekken worden. Het kost veel om tijd vrij te roosteren, dus die tijd moet je goed gebruiken. Toen hebben we elke leraar gevraagd om zijn of haar eigen leervraag te formuleren. En zijn we gaan kijken, wie heeft daarover iets in huis. De één wil leren over coöperatief leren. En een ander weet er veel van. Dan koppelden we die aan elkaar. En na het bezoek was er ook een nagesprek. Zodat ze van elkaar kunnen leren. En we vroegen telkens: 'Hoe wil je hiermee verder, hoe wil je het benutten in je eigen klas'. Dit leverde positieve reacties op."

Maria Felling, leraar basisonderwijs

Lastige wiskundesom

"Mijn jongste zoon maakte zijn wiskundehuiswerk en kwam er niet uit. Hij kwam naar mij toe en legde die opgave voor. Ik snapte het zelf niet direct. Ik stelde hem daarom vragen. Zoals: Waar loop je tegenaan? Wat snap je wel en wat snap je niet? En wat er toen gebeurde... hij ging mij helpen om die som op te lossen. Ik zei hardop dat ik het antwoord ook niet wist. En begon vragen te stellen. Dat leverde uiteindelijk op dat hij zelf die opgave oploste. Dat ben ik daarna vaker gaan toepassen. Vanochtend nog. Ik moest een les ontwerpen over rekenen. Ik wilde ze in groepjes laten werken. Toen gaf ik ze een beperkte instructie voor het samenwerken. Maar ik kauwde ze expres niet voor hoe ze de rollen moesten bepalen. Het bepalen van wie doet wat kost hen dan veel tijd. Maar daarin leren ze juist veel. Het is overigens wel belangrijk dat je het antwoord echt niet weet. Trucjes werken niet. Zodra ik het antwoord weet, ben ik een minder goede onderzoeker."

Kees van den Berg, leraar basisonderwijs in opleiding

Vos kom uit je holletje

"Het was vorig jaar bij de kleuters. Ik legde hen een nieuw spel uit: 'Vos kom uit je holletje'. De kinderen moeten in een lijn staan. En één kind zit onder een groot wit laken. De andere kinderen roepen: 'Vos kom uit je holletje'. Op dat moment moet het kind onder het laken vandaan komen en de andere kinderen tikken. Als het je lukt om achter de lijn te komen, ben je vrij. Maar er was één kindje, die stond achter die lijn. Verstijfd. Die vond het zo eng. Ik zag hem verder in zijn schulp trekken. Ik probeerde nog: 'Joh kom op, doe mee'. Maar hij deed niet mee. En dan kun je hem op de bank laten zitten, maar dan doet hij toch niet mee. Dus bedenk je iets anders. Ik dacht: het gaat lukken als ik hem een andere rol geef, een die

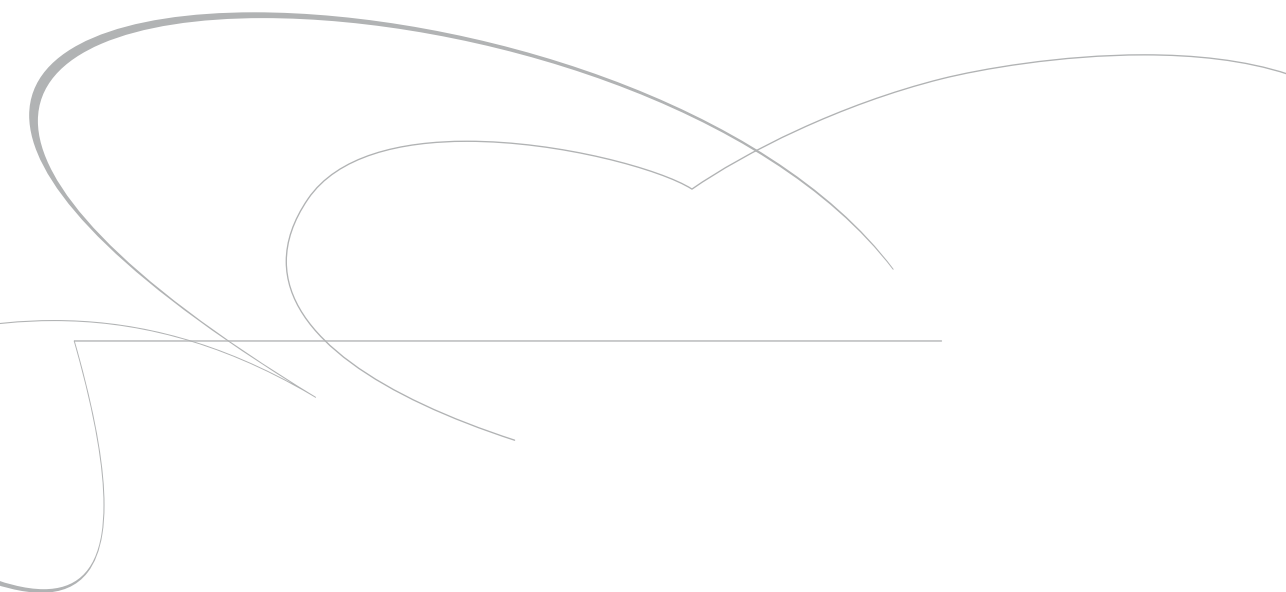
past bij wat hij kan en graag doet. Intuïtief pakte ik zijn hand en zei: "Kom, we gaan samen aftellen". En dat werkte. Ineens was hij een groot en sterk jongetje die het spel leidde. Zo'n ingeving komt ineens. Dat is iets heel instinctiefs. Een principe dat ik uit dit voorbeeld meeneem naar andere situaties is dat het werkt om nieuwsgierig te zijn naar wat iemand wél kan."

Saskia van Eijk, leraar basisonderwijs in opleiding

Wat deed je dan?

"Orde handhaven is voor nieuwe studenten niet vanzelfsprekend. En dan willen ze bij jou kijken. Dat is natuurlijk prima. Maar het werkt niet om dat wat ik doe te kopiëren. En vanuit mij gezien, helpt het niet om hun een advies te geven dat uitgaat van hoe ik het aanpak. Wat wél werkt, is vragen te stellen om hun denkproces te activeren: Wat deed je dan? Waar stond je in de klas? Ik heb ook meegemaakt dat een stagiair naar me toekwam en vertelde dat de klas ineens stil was. Ik zeg dan: 'Nou de klas was niet alleen heel stil, jij deed vast ook wat anders. Wat deed je?'"

Maria Felling, leraar basisonderwijs

3 Benut je eigen nieuwsgierigheid en ga op onderzoek uit

Dit hoofdstuk laat zien hoe het werkt om je eigen nieuwsgierigheid in te zetten. Er is een oefening om je eigen nieuwsgierigheid te ontdekken (3.1). Er zijn tips die je helpen alert te zijn op situaties die je nieuwsgierigheid opwekken (3.2). We bieden diverse methodes om vanuit je nieuwsgierigheid op onderzoek uit te gaan (3.3). De methodes variëren van enkelvoudig tot complex, en van alleen tot samen met anderen. Vervolgens (3.4.) staan de uitgangspunten voor een nieuwsgierige houding uiteengezet. Als toegift nog enkele tips uit de praktijk (3.5).

3.1 Ontdek je eigen nieuwsgierigheid

Een kind stelt ontzettend veel vragen op een dag. Omdat het kind nieuwsgierig is, een drang heeft om te weten hoe het zit. Waar ben jij nieuwsgierig naar? Om erachter te komen wat jou bezighoudt, werkt het om aan te sluiten bij wat je van nature doet en waar je goed in bent. Je eigen aangeboren talenten. Want het is juist op dat vlak dat je vaak een onstuitbare drang hebt om meer te weten te komen. Voor dat thema ben je steeds op zoek naar nieuwe informatie. Voor dat onderwerp breng je de gevonden informatie bij elkaar om tot nieuwe aanpakken in het werk te komen waar je mee experimenteert. In hoofdstuk 5 vind je een oefening om je eigen nieuwsgierigheid te ontdekken.

“Het werken met niveauverschillen in een groep is soms lastig, voor studenten is het complex en voor mij als leraar is afstemmen op die diversiteit niet zo eenvoudig. Dat maakt me ook nieuwsgierig. Ik wil dan meer weten over wat niveauverschil in een groep betekent voor de leereffecten. Ik ga informatie zoeken, met collega's erover praten en natuurlijk met studenten evalueren wat hun ervaring is met de lesstof, de leeromgeving et cetera. Mijn strategie is vooral met meer collega's in gesprek te gaan en netwerken op te zoeken. Intuïtief maak ik er een speurtocht van en zoek ik contact met anderen. Dat is precies wat ik graag doe.”

Marjo Boer, leraar mbo en post-hbo, onderzoeker en (leer)supervisor

3.2 Wees alert en herken wanneer je nieuwsgierigheid geprikkeld wordt

Je nieuwsgierigheid neem je overal met je mee. En je kunt hem overal wel kwijt. Denk aan kinderen die te pas en te onpas vragen stellen: Waarom wordt het donker? Waarom heeft oma grijs haar? Dan doet het er niet toe waar je bent of hoe laat het is. Die vragen borrelen gewoon op. Als we ouder worden, benutten we lang niet elk moment voor het stellen van die vragen. En de waan van de dag voorkomt soms dat er ruimte voor is. Maar er zijn situaties die de nieuwsgierigheid prikkelen. Het helpt om die te herkennen. Zodat, zodra ze zich voordoen, je jouw eigen onderzoek in gang kunt zetten. Hieronder staat een aantal situaties. Zie ze als triggers. Als ze zich voordoen in je eigen werk, kun je aan de slag met je nieuwsgierigheid, dan kun je op onderzoek uit. Zie de tool in hoofdstuk 5.3: Wordt je nieuwsgierigheid geprikkeld? Kom in actie!

Een hardnekkig probleem: hoe kunnen we dit toch oplossen?

Een probleem is er om op te lossen. Niet om eindeloos vragen over te stellen. Zodra je ergens last van hebt, of iets werkt niet zoals het moet, gaat je aandacht uit naar het oplossen ervan. Door bijvoorbeeld een bekende oplossing te gebruiken, je intuïtie te volgen of een collega om een tip te vragen. Maar er zijn ook problemen die hardnekkiger, venijniger zijn (Vermaak, 2009). Waar je al meerdere aanpakken voor geprobeerd hebt, die allemaal niet bleken te werken. Zo'n probleem is ideaal om je nieuwsgierigheid op los te laten. Voorbeelden zijn:

- In ons team zijn we meestal wel enthousiast als iemand met een nieuw idee komt. Alleen lukt het niet om het idee dan ook een stap verder te brengen.
- Op onze school moeten we competentiegericht opleiden gaan invoeren. Allerlei teams zijn er al mee aan het werk. Maar wat in het ene team bedacht wordt, komt niet automatisch terecht in een ander team.

Voor zulke 'taaie' problemen kun je je nieuwsgierigheid inzetten. Door op zoek te gaan naar een nieuw perspectief. Een interventie te bedenken op basis van dit nieuwe perspectief en ermee te experimenteren in de praktijk. Zie de tool in hoofdstuk 5.2: Probleempje? Zet onderzoek in en los het op.

Een opvallende waarneming: hé, hij heeft zijn huiswerk een keer wél gemaakt!

Je neemt van alles waar op een dag. Soms springt er iets uit. Omdat je het niet had verwacht, omdat het breekt met hoe het altijd ging, omdat het een nieuwe wending geeft. Bijvoorbeeld:

- Hé, nu heeft hij zijn huiswerk ineens wél gemaakt...
- Huh, anders is mijn collega altijd heel enthousiast als we haar een plan voorleggen, nu is ze ineens heel stil...

Zo'n waarneming kan startpunt zijn om vragen te gaan stellen, iets te weten willen komen.

Een raadsel: hoe komt het toch dat...?

Waarom moet je om af te sluiten in Windows op de startknop drukken? Als superlijm werkelijk alles vastlijmt, waarom dan niet de binnenkant van de tube? Die bordjes 'Verboden op het gras te lopen', door wie worden die geplaatst? Als je probeert te falen en je slaagt, wat heb je dan gedaan?

Iets dat je fascineert, maakt je nieuwsgierig. Bijvoorbeeld omdat iets dat zo vanzelfsprekend lijkt, het toch niet blijkt te zijn. Of omdat er een gekke tegenstrijdigheid zit in een alledaagse handeling. Zoals de vragen hierboven; ze staan in een lijstje met gekke vragen, dat zo nu en dan circuleert via de mail. Voorbeelden van raadsels in de school zijn:

- Hoe komt het toch dat... onze schoolleiding vernieuwing zo belangrijk vindt, maar als we een nieuw idee bedenken, het niet gehoord lijkt te worden?
- Hoe komt het toch dat... mijn leerlingen allemaal slim zijn maar ze samen soms een soort collectieve domheid aan de dag weten te leggen?

Zo'n fascinatie kan het startpunt zijn om verder op onderzoek te gaan. Je kunt starten door (op ludieke manieren) anderen ook alert te maken op het mysterie dat je hebt ontdekt. Daarna kun je samen nieuwe aanpakken ontwikkelen.

“Er is veel onderzoek in onderwijsland. Vooral onderzoek over het puberbrein fascineert me. We beginnen onze lessen om half negen terwijl puberbreinen dan nog helemaal niet wakker zijn. We doen veel zelfstandig, terwijl de frontale kwab dat nog niet aan kan. Ik denk dan: daar moeten we wat mee, tanden erin.”

Ingrid van der Aa, leraar bij opleiding pedagogisch werk

Een idee: hé, zo zou het ook kunnen!

Soms bedenkt je ineens hoe iets ook anders kan. Je hebt een idee. Bijvoorbeeld:

- Wat nou als... die succesvolle aanpak die ik in mijn klas ontwikkeld heb, benut kan worden door alle scholen in heel Nederland!
- Goh, als we toch eens... alle tijd die we ‘verkletsen’ in onze wekelijkse vergadering gebruiken voor wat we écht belangrijk vinden!

Zo’n idee kan ook een startpunt zijn voor het benutten van je nieuwsgierigheid. Omdat een idee vaak voortkomt uit een fascinatie of juist een probleem. En een idee is een startpunt om er anders naar te kijken. Zo’n idee kun je verder onderzoeken en vertalen naar een aanpak voor in de praktijk.

De onverwacht gelukte handeling: nu is de klas ineens stil, anders lukt dat nooit!

Soms lukt er iets waarover je zelf in eerste instantie verrast bent. Albert de Vries (2004) noemt dat de ‘onverwacht gelukte handeling’. Als je oog hebt voor je eigen onverwacht gelukte handelingen, en er nieuwsgierig naar bent, kun je er veel van leren. Je kunt ze gebruiken als startpunt voor het ontwikkelen van jezelf en je vak. Een voorbeeld uit de onderwijspraktijk:

Geroezemoes

Een startende leraar loopt mee met een ervaren leraar. Binnenkort moet zij zelf college geven aan deze grote groep eerstejaars studenten. Nu kan ze nog even meekijken hoe hij het aanpakt. Hij begint het college en vertelt zijn verhaal. Vijftig studenten proberen hun aandacht erbij te houden. In de zaal klinkt telkens weer geroezemoes. Wat hij vertelt, is best interessant. En ook het idee om de studenten te vragen om in groepjes verder te discussiëren, is heel logisch. Toch lukt het niet om echt de aandacht van de studenten vast te houden. Nu al ziet ze als een berg op tegen haar eigen groep over een paar weken. In de pauze halen ze koffie en hij vraagt haar hoe ze het vond gaan. Samen hebben ze het erover. Hoe lastig het is met zo’n grote groep. En dat je zo graag wilt weten wat hen bezighoudt. Dat je de liefde voor het vak graag wilt overbrengen, en dat het steeds zoeken is naar de beste ingang. De ‘sleutels’ bij elke student.

Een student komt op hen af. ‘Sorry’ begint hij voorzichtig, ‘maar jullie microfoontje staat nog aan. We kunnen daar in de zaal precies horen wat jullie hier zeggen’.

Oeps.

Na de pauze gaat het college verder. Samen komen ze de zaal binnen en het is muisstil. Er heerst opperste concentratie. Het college heeft een wending genomen. Alsof de openhartigheid van het gesprek tussen de twee leraren iets heeft veranderd in de manier waarop studenten naar hen kijken.

Doorgaans vergeten we dit soort momenten. Of denken we er op z'n hoogst nog eens tevreden aan terug. Maar er valt nog veel meer uit te halen. Als je nieuwsgierig bent naar wat er gebeurde in deze situatie kun je het 'werkende' bestanddeel vertalen naar andere situaties. Hieruit kun je bijvoorbeeld halen dat het werkt om je eigen twijfel open te bespreken met leerlingen.

3.3 Een nieuwsgierige grondhouding is open en onderzoekend

In deze paragraaf lees je meer over het startpunt van onderzoek. Onderzoek begint bij een nieuwsgierige en open grondhouding. Bijvoorbeeld:

- Als een kind iets niet snapt, probeer je erachter te komen waaróm hij of zij het niet snapt. Dat levert waarschijnlijk meer op dan het lukraak uitproberen van oplossingen.
- Als het chaos blijft in de klas, ben je benieuwd of dat bij andere leraren ook zo gaat, en kun je nieuwsgierig zijn naar wat er achter dit gedrag steekt. Vermoedelijk heb je hier meer baat bij dan bij het klakkeloos verder opschrijven van de regels in de klas.
- Als jouw school midden in een reorganisatie zit en je hoort maar niets over jouw functie, ga dan op zoek naar informatie bij de schoolleiding. Hier haal je vermoedelijk meer informatie uit dan wanneer je klaagt bij collega's dat niemand je iets vertelt.

Kern van die nieuwsgierige grondhouding is je oordeel opschorten in plaats van meteen je mening klaar hebben. En eerst vragen stellen in plaats van meteen te denken in oplossingen. Enkele citaten van leraren die dit illustreren:

- Een leraar geeft als voorbeeld hoe hij bij collega's te rade gaat: "Ik heb een klasje dat niet de makkelijkste is. Die heb ik de laatste middag van de week en dan twee uur. Ik hoor ook leraren die deze groep aan het begin van de week hebben. Ik ben benieuwd hoe het er dan aan toe gaat en hoe zij dat doen".
- Een leraar in opleiding is heel tevreden over zijn mentor die nooit ongevraagd advies geeft, maar altijd uitgaat van neutrale observaties: "Ik ben zelf student. Mijn mentor doet het heel goed. Hij geeft mij neutrale observaties. En oordeelt niet. Hij zegt dan 'Ik zag dit gebeuren. Zag jij dat ook?' En: 'Was dat ook wat je wilde bereiken?' En daarmee is het veilig. Want hij zegt niet meteen of het goed of fout is. Hij zet me zelf aan het denken. Dat is een heel goede manier."
- Een voorbeeld van een leraar die niet direct denkt in oplossingen maar eerst op onderzoek uitgaat: "Neem nou de nieuwe populatie studenten; daar willen we graag meer over weten. Ik wil erachter komen wat deze generatie anders maakt. Je kunt dat doen door hen zelf vragen te stellen, en relevante publicaties op te sporen."

De leraren die we spraken, herkennen allemaal de nieuwsgierige grondhouding. Het is niet zo moeilijk het erover eens te zijn dat die grondhouding van belang is. Spannend wordt het op momenten dat deze nieuwsgierige grondhouding op de proef gesteld wordt. Bijvoorbeeld:

- Een ander is helemaal niet nieuwsgierig naar jou:
Jij vertelt enthousiast over een nieuwe aanpak in de klas en stelt voor dat anderen hier ook mee gaan experimenteren. Je collega reageert mat. Hij gaat je uitleggen waarom jouw aanpak helemaal niet effectief is. Jij gaat op de toer van overtuigen en raakt langzaam al je energie kwijt voor dit experiment waar je eerder nog zo enthousiast over was.

- Je vindt iets van wat iemand zegt:
Een nieuwe collega komt met idee. Jij denkt bij jezelf: dit hebben we al eens eerder geprobeerd en dat werkte toen ook niet. In plaats van nieuwsgierige vragen stellen hoor je jezelf ineens uitleggen dat je denkt dat het zo niet gaat werken.

Dit zijn voorbeelden van momenten waarop je nieuwsgierigheid op de proef wordt gesteld. Hoe kun je hier het best mee omgaan? Bekijk de tool in hoofdstuk 5.8.

3.4 Aan de slag met je eigen nieuwsgierigheid

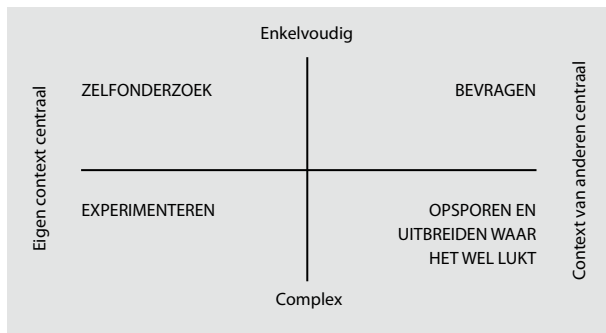
Je kunt op verschillende manieren werk maken van je nieuwsgierigheid. Of je nu te maken hebt met een probleem, een raadsel, een idee, een opvallende waarneming of onverwacht gelukte handeling, kies de aanpak van je voorkeur. We beschrijven er vier: zelfonderzoek, experimenteren, vragen stellen en opsporen waar het al wel lukt.

- Zelfonderzoek is reflectief, je reflecteert op opgedane ervaringen met het doel ervan te leren.
Je stelt jezelf eigenlijk vragen.
Zie de tool in hoofdstuk 5.4
- Experimenteren is actief. Je intervineert in je eigen praktijk en kijkt hoe dat uitpakt. Al werkend, ontwikkel je een nieuwe aanpak.
Zie de tool in hoofdstuk 5.5
- Vragen stellen is een manier om kennis van anderen - collega's binnen en buiten de school - te benutten.
Zie de tool in hoofdstuk 5.6
- Opsporen waar iets al wel lukt, is een manier om aanwezige kennis bloot te leggen. Je gaat op zoek naar kiemen van dat wat je graag wilt bereiken. Die kiemen neem je onder de loep.
Zie de tool in hoofdstuk 5.7

De vier vormen van onderzoek verschillen van elkaar langs twee assen.

- 1) Is de methode enkelvoudig of meer complex?
- 2) En staat vooral de eigen context centraal, of wordt de context van anderen betrokken in de aanpak?

Zie figuur 1 op de volgende pagina. Met het verschil tussen enkelvoudig en complex bedoelen we niet dat het één gemakkelijk is en het ander moeilijk. Het gaat erom dat de complexe vormen bestaan uit meerdere activiteiten. Bijvoorbeeld: opsporen waar het wel lukt, kun je doen door een collega vragen te stellen. Op die manier is vragen stellen een onderdeel van 'opsporen en uitbreiden waar het wel lukt'. Voor meer informatie en tips bij elk van de vormen, verwijzen we je naar de tools in hoofdstuk 5.

Figuur 3.1 Overzicht van verschillende onderzoeksvormen om werk te maken van je nieuwsgierigheid.

3.5 Tips uit de praktijk

We vroegen de leraren die we interviewden ook naar de gouden tips als het gaat om onderzoek doen. Hieronder staan de belangrijkste tips op een rij:

Zoek een maatje

“Om het leuk te houden. Je moet het kunnen delen en niet alles in je eentje willen doen! Ik heb bijvoorbeeld iemand nodig die advocaat van de duivel speelt, die me weer met twee benen op de grond zet. Soms kan ik in mijn enthousiasme namelijk doorschieten.”

Begin klein

“Begin gewoon. Als je op voorhand al allerlei beperkingen ziet, gebeurt er nooit wat. Kleine dingen die ik doe, is in de lerarenkamer stukken opprikken op het prikbord, zoals een artikel, en regelmatig updates geven.”

Sta open

“Open staan voor nieuwe dingen en daar niet bang voor zijn. Een positieve benadering maakt dat je veel voor elkaar krijgt. En door open te staan doe je ook mooie, toevallige ontdekkingen! Nog even blijven nadat je een gesprek hebt gehad bijvoorbeeld over het werk van studenten. Door net ietsje langer te blijven, hoor je vaak weer nieuwe dingen. De sfeer is dan ontspannen en mensen voelen zich vrijer om te praten.”

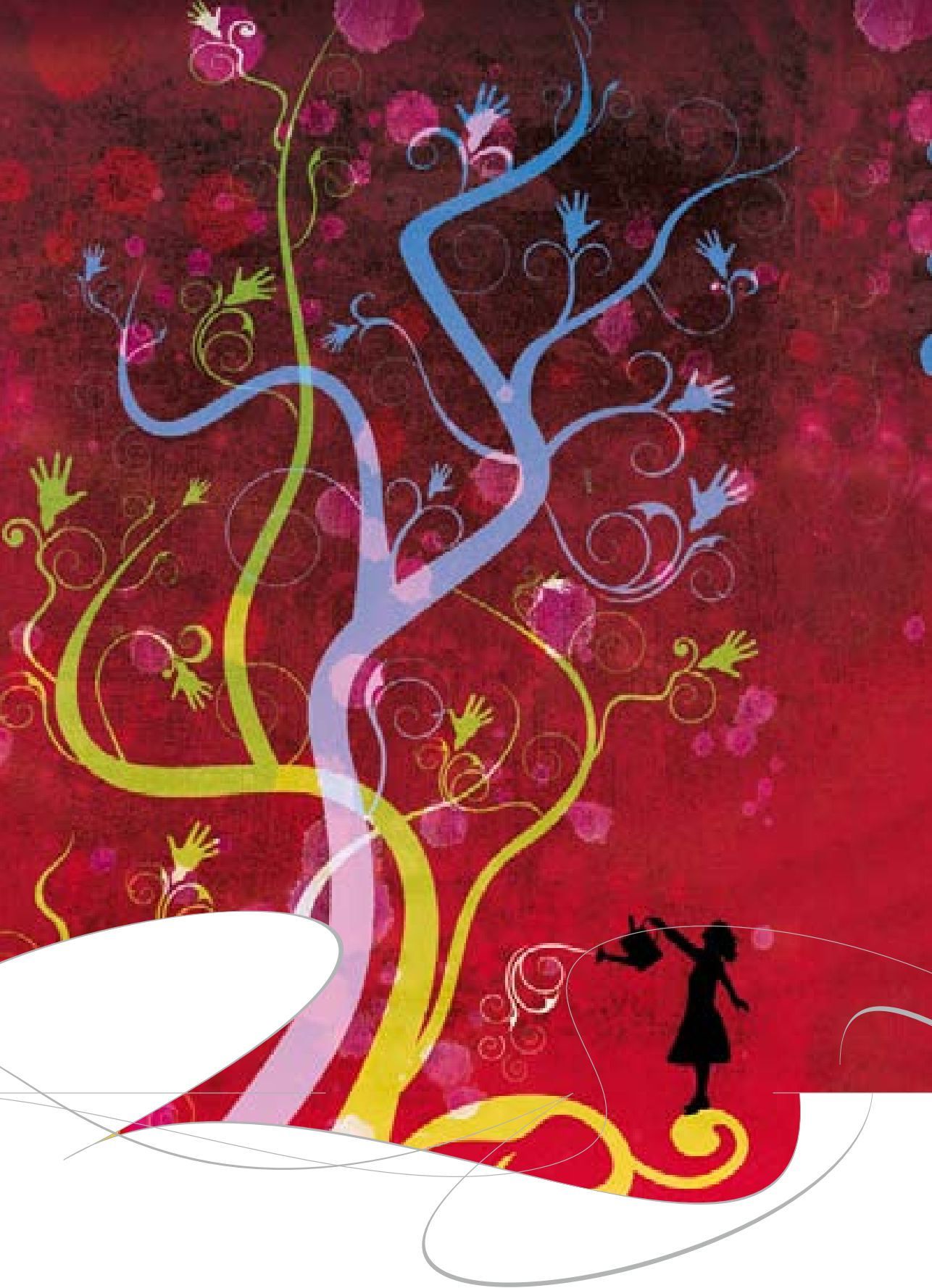
Overtuig anderen

“Je hebt commitment nodig van je omgeving. Wat ik daarin doe? Ik denk dat ik mijn idee enthousiast kan overbrengen, en dat ik voordelen goed kan benoemen. Ik kan aangeven wat de resultaten zijn en daardoor goed overtuigen.”

Laat inzichten beklijven

“Op sommige momenten ontstaat er een samenhang. Ik ben een warm voorstander van broedplaatsen waar je tijd hebt om te denken. Ideeën hebben incubatietijd nodig. Dat is ook in het onderwijs belangrijk; informele ontmoetingsmomenten zoals de koffiepauze, kunnen waardevolle leermomenten zijn.”

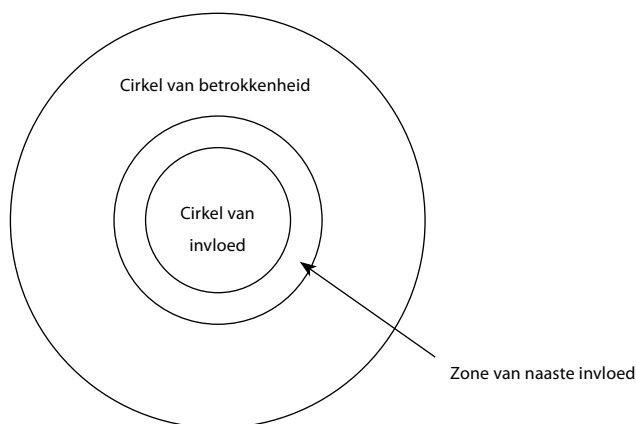
4 Vergroot je invloed met onderzoek

Als je je eigen nieuwsgierigheid hebt ingezet en daarmee iets in beweging hebt gezet, is de vraag hoe je de opbrengst kunt benutten ten gunste van je collega's, de school of de onderwijspraktijk als geheel. Kortom, hoe kun je je invloed vergroten? In dit hoofdstuk komt eerst aan bod hoe je kunt kijken naar je eigen invloed (4.1). Daarna staan er manieren om anderen te verleiden, om zo jouw fascinatie en nieuwsgierigheid te kunnen delen (4.2). In de laatste paragraaf (4.3) komt aan bod hoe het werkt om uit je eigen onderzoek kennis te halen die je eigen praktijk overstijgt.

4.1 Je eigen cirkel van invloed

Als professional is je cirkel van betrokkenheid groot. Je voelt je als leraar niet alleen betrokken bij je eigen klas en leerlingen, maar ook bij ontwikkelingen in de school of in de samenleving. Je bent betrokken bij vernieuwingen of bezuinigingen en daar denk je over na. Precies die dingen die buiten je directe invloed liggen, maar waar je wel betrokken bij bent, kunnen frustratie veroorzaken. Het gaat om kwesties die je graag wilt veranderen maar die te groot zijn om in je eentje aan te pakken. Bijvoorbeeld: We moeten de cultuur veranderen. Ze moeten middelen vrijmaken. Als we niet als school veranderen, gaat er iets mis. Als je daar toch mee aan de slag gaat, heb je grote kans gefrustreerd te raken. Je krijgt het niet van de grond en hebt het gevoel dat je tegen een muur aanloopt (Cornelissen, 2009).

Om je invloed te kunnen vergroten werkt het daarom beter om te starten vanuit je eigen cirkel van invloed (Covey, 1989). Langzamerhand, stap voor stap, kun je je eigen invloed steeds verder uitbreiden, via de zone van naaste invloed (zie figuur 2). Je start bijvoorbeeld met een experiment in de eigen klas. Je hebt last van onrustige leerlingen en probeert met een andere opstelling van de klas hier verandering in aan te brengen. Dit experiment ligt precies in je cirkel van invloed. Een activiteit die net daarbuiten ligt, in de zone van naaste invloed, is om de bevindingen van je experiment op kleine schaal te presenteren aan je collega's. Je kunt iets laten zien van de opbrengsten in jouw klas en je kunt hen uitnodigen een eigen experiment in hun klas op te zetten. Zo kun je langzamerhand steeds verder 'opschalen'. Als meerdere collega's geëxperimenteerd hebben, kun je de bevindingen bij elkaar leggen en eens nagaan wat nu de werkende bestanddelen zijn. Als blijkt dat enkele maatregelen op schoolniveau kunnen helpen om het succes groter te maken, bijvoorbeeld ander meubilair of materiaal, kun je met de analyse van de bevindingen van meerdere experimenten een goed verhaal maken voor de schoolleiding of voor je team.

Figuur 4.1 Zone van naaste invloed (naar Cornelissen, 2009; Covey, 1989)

“Leraren mbo moeten nu ook op het vmbo les gaan geven. Ik ben daarom gaan onderzoeken welk onderwijs we kunnen combineren, en welke leraren daarvoor geschikt zijn. Ik deed dat door naar scholenmarkten te gaan waar kinderen uit groep 8 waren. Daarnaast heb ik verschillende vmbo’s bezocht en met decanen gepraat. En ik ben met OCW in gesprek gegaan over de hervormingen binnen het vmbo. Ik wilde weten wat er aan onderzoek is gedaan dat laat zien dat de hervormingen inderdaad beter zijn. Ik lees dan zo’n rapport, en leg mijn eigen onderzoek ernaast. De bevindingen uit mijn eigen onderzoek strookten niet met het onderzoek van OCW, en ik heb daarom een afspraak gemaakt op het ministerie en gepraat met iemand die bij dat onderzoek betrokken was. Ik wilde weten hoe het zat. Ik kreeg daar direct antwoord op mijn vragen. Met die antwoorden ging ik weer naar landelijke bijeenkomsten en deelde wat mij is verteld op het ministerie, waarover we in gesprek gingen. Dat levert leuke en relevante aanknopingspunten op voor mensen om onderwijs verder vorm te geven. Het blijkt dat regels vanuit het ministerie vaak minder strak zijn dan gedacht. Als je dat niet weet, zie je op voorhand al allerlei belemmeringen om een idee of verandering uit te voeren. Dat is jammer, want er is vaak veel meer mogelijk dan je denkt. Ik ben daar zelf achter gekomen doordat ik op onderzoek uit ging. Door die inzichten te delen, help ik ook anderen weer!”

Gézina Trouw, leraar mbo voor diverse vakken

4.2 Anderen nieuwsgierig maken en verleiden

Als je erop uit bent om de beweging die jij zelf hebt ingezet te vergroten, helpt het om collega’s en vakgenoten erbij te betrekken. Omdat nieuwsgierigheid een krachtige motor is om in beweging te komen, wil je dat je collega’s en vakgenoten ook zelf nieuwsgierig worden. Kortom, je kunt de beweging groter maken, niet alleen door iets te vertellen over jouw eigen resultaten, maar door hen zelf nieuwsgierig te maken. Maar hoe doe je dat? Hoe verleid je anderen?

Als je zelf nieuwsgierig bent, gebruik je vaak onderzoekende vragen als manier om meer te weten te komen en je nieuwsgierigheid te volgen, zoals: Hoe werkt dat bij jou? Waar loop jij tegenaan? Hoe pakte jij dat toen aan? Als je echter anderen nieuwsgierig wilt maken, zijn er methodes die beter geschikt zijn. Probeer de ander te prikkelen. Ga niet op zoek naar een antwoord, maar licht

een tipje van de sluier op. Methodes waar jij niet slimmer van wordt, maar die anderen aantrekt als vliegen op stroop. Bijvoorbeeld:

- Door een mooi product te maken waarover je een tipje van de sluier oplicht.
- Door een mysterieuze voorwerp neer te zetten in de hal van de school. Het voorwerp laat iets zien van waar jij achtergekomen bent.
- Door collega's een geheimzinnig sms'je toe te sturen met een opdracht gerelateerd aan de vraag waar je zelf mee bezig was.
- Door suggestieve en prikkelende vragen te stellen.

Zie de tool in hoofdstuk 5.9.

"Een aantal collega's is net zo enthousiast als ik. En er zijn ook wel collega's die rondlopen met dezelfde vragen, maar die stellen ze niet, of deinzen terug omdat ze van mening zijn dat ze er geen tijd voor hebben. Die probeer ik dan over de streep te trekken. Hoe ik dat doe? Door dingen bespreekbaar te maken! Laten inzien dat gehoor geven aan je nieuwsgierigheid energie oplevert. Dan zien ze dat er mogelijkheden zijn en worden ze weer enthousiast! En gaan ze er vol voor. Het idee van een ander omarmen en ondersteunen vind ik leuk. Ik ben creatief en vasthoudend, en niet bang om onderuit te gaan. Dat zet ik in voor mijn eigen nieuwsgierigheid, en ook voor dat van anderen!"

Gézina Trouw, leraar mbo voor diverse vakken

4.3 Vertel het door ... aan collega's binnen en buiten de school

Als je in je eigen onderzoek (samen met collega's) iets te weten bent gekomen en je wilt dat delen met andere collega's binnen en buiten de school, hoe pak je dat dan aan? Een rapport of nota wordt zelden met enthousiasme gelezen. Het belandt vaak in een la, of wordt over de spreekwoordelijke heg gegooid. Maak er daarom een punt van om *aantrekkelijke* vormen te ontwikkelen om de bevindingen die je opdeed, te verspreiden. Bedenk hiervoor eerst wie je graag wilt bereiken en waarom. Stel, je bent op onderzoek uitgegaan naar het werken in kleine groepen die zelf verantwoordelijkheid dragen voor het verwerken van lesstof. Je kwam er hierdoor achter dat deze aanpak voor sommige vakken heel goed werkt, en voor andere vakken juist niet. Manieren waarop je de resultaten kunt delen, zijn:

- Posters maken met belangrijkste 'lessons learned' en die ophangen in de school.
- Filmpjes maken met reacties van leerlingen en reflecties van leraren en die aan collega's tonen.
- Een boekje met 'tips en tricks' maken met de belangrijkste bevindingen.

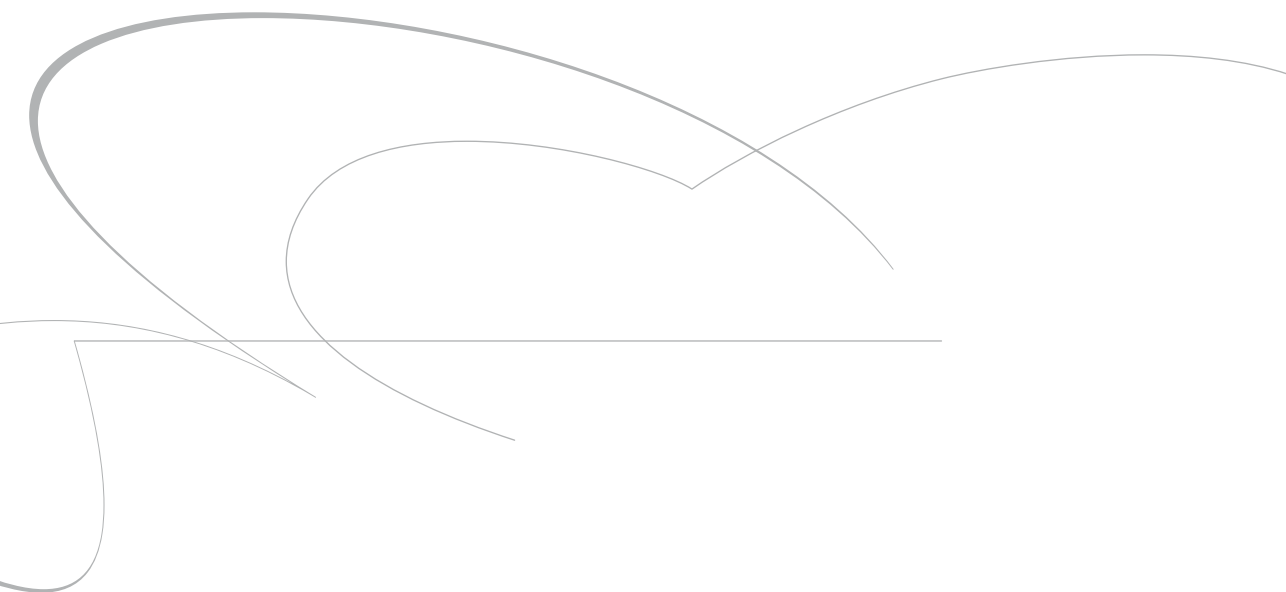
Voor meer informatie en tips zie de intro in hoofdstuk 5.10.

"Twee jaar geleden heb ik een studiedag georganiseerd over leer- en gedragsstoornissen bij leerlingen. Heel veel leraren lopen hier tegen aan, het is vaak een probleem in de klas en leraren hebben niet altijd in de gaten wat er aan de hand is. Ik had toen een boekje gelezen over leer- en gedragsstoornissen, waarover ik vervolgens verteld heb in een teamoverleg. Dat boekje heb ik in de lerarenkamer gelegd, en toen zei iemand van ander team: 'Oh dat wil ik ook wel lezen'. Iemand uit mijn eigen team reageerde ook op de inhoud van het boekje: 'Ah, interessant, dat wist ik niet'. We realiseerden ons op dat moment dat we dit met iedereen moesten delen en zijn met de directeur gaan praten. Hij moedigde ons aan om een plannetje te schrijven. We hebben het uitgewerkt en op papier gezet. Dat mondde

uit in de eerste studiedag. Nu, twee jaar nadien, wordt er nog steeds over gesproken, het was echt een succes. Het was ook veel werk, we waren bijna een jaar bezig met de voorbereidingen. Maar we hebben veel lol gehad en zijn er gewoon voor gegaan. Dat werkte!”

Gézina Trouw, leraar mbo voor diverse vakken

Dit hoofdstuk liet zien hoe je vanuit je eigen cirkel van betrokkenheid steeds meer invloed kunt krijgen in je eigen klas, team en school. Door anderen nieuwsgierig te maken en je kennis te delen met mensen binnen en buiten de school. Als je hiervoor ongewone vormen kiest, kan dat heel prikkelend en aanstekelijk werken.

5 Alle tools op een rij

In dit hoofdstuk staan alle tools, besproken in dit boekje, op een rij. Je vindt er telkens meer informatie over een tool, tips om het toe te passen en om er meer over te weten te komen.

5.1 Tool 1: Ontdek je eigen nieuwsgierigheid

Wat is het?

Met behulp van deze tool kun je je eigen nieuwsgierigheid op het spoor komen. Om erachter te komen wat jou bezighoudt, werkt het om aan te sluiten bij wat je van nature doet en waar je goed in bent. Je eigen aangeboren talenten. Want het is juist op dat vlak dat je vaak een onstuitbare drang hebt om meer te weten te komen. Deze tool helpt je om erachter te komen wat dit gebied voor jou is.

Waarom is het belangrijk je eigen nieuwsgierigheid te kennen?

Nieuwsgierigheid is het startpunt voor onderzoek en beweging. Als je nieuwsgierig bent, kom je zelf in beweging en kun je anderen meenemen.

Tips:

Beantwoord het lijstje vragen hieronder.

- Welke denkers of schrijvers inspireren jou in je werk? Wat heb je van ze geleerd?
- Als jij geïnterviewd wordt over jouw betrokkenheid in de school, waar gaat dat interview dan over? Wat is de titel?
- Als je een week lang ongestoord mag werken aan het verbeteren van je werk op school, welke drie collega's kies je uit om dit mee te doen? Waarom juist zij? En, waar gaan jullie, als het aan jou ligt, mee aan de slag?

Kijk eens naar de antwoorden en zie welke thema's hieruit naar voren komen. Deze zeggen iets over jouw nieuwsgierigheid, het onderwerp of het vraagstuk waar jouw aandacht naar uitgaat. Je kunt dit doen door de antwoorden op de vragen hierboven op je te laten inwerken en onderstaande zinnen aan te vullen.

- Het onderwerp waarvoor ik voortdurend op zoek ga naar nieuwe kennis en informatie is...
- Wat mij hieraan fascineert is...
- Het is belangrijker dit thema een stap verder te brengen omdat...

Nog meer tips

- Maak een mindmap van je eigen nieuwsgierigheid. www.hoedoe.nl/lichaam-geest/persoonlijke-ontwikkeling/hoe-maak-ik-een-mind-map. En www.largescaleinterventions.com/documents/mindmapping%20in%208%20easy%20steps.pdf.
- Werk ook met beelden. Beelden helpen soms om sneller tot de kern te komen dan woorden. Zie voor meer informatie over het werken met sfeerkaarten: www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/233
- Ontdek je eigen talenten met behulp van een historielijn: www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/437

5.2 Tool 2: Probleempje? Zet onderzoek in en los het op

Wat is het?

Als je met een klein of groot probleem te maken hebt, in je klas of erbuiten, kun je onderzoek inzetten om het op te lossen. Deze tool laat zien hoe dat werkt.

Waarom is het belangrijk een probleem op te lossen met onderzoek?

Door op een onderzoekende manier met een probleem aan de slag te gaan, krijg je meerdere perspectieven in beeld en kun je ongewone oplossingen ontwikkelen. Deze methode is vooral geschikt voor hardnekkige of taai problemen.

Tips:

Gebruik de volgende stappen als leidraad:

- **Probleem in beeld brengen.**
Onderzoek het probleem. Door aan jezelf (en anderen) te vragen: Wat is het probleem? Wie heeft er last van? Wat maakt dit probleem zo belangrijk om iets mee te doen? Welke patronen zijn zichtbaar die het probleem in stand houden?
- **Nieuw perspectief opsporen en interventie bedenken.**
Om het huidige patroon te doorbreken, moet je een nieuw patroon maken. Het helpt om op een nieuwe manier naar het probleem te kijken. Hier kun je naar op zoek gaan door een collega te vragen hoe hij of zij naar je probleem kijkt, iemand van buiten, de leerling, de ouders. Verken deze perspectieven en leg ze naast elkaar. Wat voor interventie kun je doen? Je kunt ook brainstormen. Tips over hoe je brainstormen kunt inzetten: www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/315
- **Experimenteren in de praktijk en kijken hoe het uitpakt**
Deze interventie kun je uitproberen in de praktijk. In een experiment. Het hoeft niet direct tot de oplossing te leiden. Het idee van een experiment is dat je de nieuwe manier van werken test, kijkt hoe het uitpakt, en hier van leert voor een volgend experiment. Al werkend, ontwikkel je een nieuwe oplossing.

Meer lezen:

- Toolbox 'Samen vernieuwen in de praktijk' door S. Verdonshot.
Zie www.samenvernieuwenindepraktijk.nl.
- Nieuwe perspectieven ontwikkel je zelf. Bijvoorbeeld door te gaan straatjutten!
Zie: www.straatjutten.nl

5.3 Tool 3: Wordt je nieuwsgierigheid geprikkeld? Kom in actie!

Wat is het?

Er zijn verschillende dingen die je nieuwsgierigheid kunnen prikkelen. Bijvoorbeeld:

- Een hardnekkig of taai probleem dat vraagt om een andere oplossing en een nieuw perspectief: Hoe kunnen we dit toch oplossen?
- Een opvallende waarneming: Hé hij heeft zijn huiswerk een keer wél gemaakt.
- Een raadsel: Hoe komt het toch dat..?
- Een idee: Hé, zo zou het ook kunnen!
- Een onverwacht gelukte handeling: Nu is de klas ineens stil, dat lukt anders nooit.

Zo'n prikkel, of dat nou een bepaald probleem is, een waarneming, fascinatie, een idee of een ongezochte vondst, kan het startpunt zijn om verder op onderzoek uit te gaan.

Waarom is het belangrijk iets te doen met een prikkel?

De verschillende prikkels zijn waardevolle vertrekpunten om je nieuwsgierigheid in te zetten en te gaan onderzoeken. Dit levert doorgaans nieuwe inzichten op, andere perspectieven of vernieuwende oplossingen waar je ze niet had verwacht.

Tips:

- Sta zo nu en dan (een vast moment per dag) eens stil bij de prikkels die jij ervaart. Welke heb je vandaag ervaren? En is dat een aanleiding om verder op onderzoek uit te gaan? Als dat zo is, kies dan eens één van de andere tools om erop door te gaan.
- Je bent jezelf niet altijd bewust van wat jou nu prikkelt. Het kan helpen (en is ook leuk!) als een collega jou vraagt wat je de afgelopen week is opgevallen, wat je raakte, wat gelukt is of waar je je zorgen over maakt.

Verder lezen over...

- ... het oplossen van taaie vraagstukken:
Vermaak, H. (2009). Plezier beleven aan taaie vraagstukken. Kluwer.
- ... het verder brengen van een idee:
Boshouwers, S. (2005). Hemelbestormers: ideeën bedenken en in de wereld zetten. Thema.
- ... het leren van een onverwacht gelukte handeling:
De Vries, A. (2004). Ervaringsleren cultiveren: Onderzoek in eigen werk. Eburon.

5.4 Tool 4: Zelfonderzoek

Wat is het?

Zelfonderzoek is een vorm om te reflecteren op je opgedane ervaringen met het doel ervan te leren. Je stelt jezelf vragen met de bedoeling tot inzicht te komen en de praktijk een stap verder te brengen.

Waarom is zelfonderzoek belangrijk?

Zelfonderzoek is een laagdrempelige manier van onderzoek. Het levert je nieuwe inzichten op en nieuwe ideeën om toe te passen in de praktijk.

Hoe klinkt dit in de praktijk?

"Gisteren was ik aan het werk met een groep. Het ging over verschillende denkers in de materie waar we ons mee bezig houden. Ik ontdekte plotseling dat ik eigenlijk te snel was gegaan, dat er te weinig diepgang ontstond voor de deelnemers in de groep om dingen uit te proberen. Dat realiseerde ik me daar ter plekke en was een ongemakkelijk moment voor mij. Ik ben dan nieuwsgierig naar mezelf. Dan voel ik onrust, er blijft iets hangen. Dat is een signaal dat ik iets moet uitzoeken. Dan ga ik checken; is het mijn eigen 'gedoe'? Of had ik iets anders kunnen doen?"

Marjo Boer, leraar mbo en post-hbo, onderzoeker en (leer)supervisor

“In onze sectie hebben we zes leraren bewegingsonderwijs. De groep is heel divers wat betreft achtergrond. Er is bij ons geen expliciete methode. We werken wel met een visie op bewegen. Daar bestaat heel veel literatuur over. Maar de meesten hebben een hekel aan boeken lezen. Hoe kun je hen dan toch vragen om verder te kijken dan hun eigen opvatting? Nou, wat ik deed: ik had een kort artikeltje uitgezocht waarin stond dat het kan helpen om een korte periode heel precies op te schrijven wat je doet: je aanpak, evaluatie, beoordeling, verloop van lessen, etc. En dan ook naar elkaars aanpak te kijken. Als je dat een poosje doet, kun je elkaar gaan becommentariëren, elkaar vragen stellen. Het doel daarvan is om explicieter te zijn over wat je nu eigenlijk wilt: Hoe richt je lessen in waarin je aannemelijk maakt dat je je doel verwezenlijkt.”

Luc Veen, leraar bewegingsonderwijs

Tips:

- Neem af en toe een moment van rust en reflectie. Voor inspiratie over werkvormen voor reflectie zie www.reflectietools.nl.
- Denk eens terug aan de afgelopen week. Wat is jou die week bijzonder goed gelukt, waar ben je echt trots op? Ga eens na welk werkend principe er achter jouw aanpak schuilt. En bedenk waar je dit principe deze week opnieuw kunt toepassen.
- Ontdek je eigen talenten en die van je team door het maken van een historielijn. Dit kun je alleen doen of met je team. Zie voor meer handreikingen: www.kessels-smit.com/info/pl/nl/learning_company/437
- Doe een zelfreflectietest. Bijvoorbeeld: Ontdek je eigen vernieuwingskracht. Doe de test op: tool.dekenniswerker.be/

5.5 Tool 5: Experimenteren

Wat is het?

Gericht experimenteren is een krachtige manier van leren of vernieuwen. Je zegt niet ‘vanaf nu gaan we het helemaal anders doen’ maar je zegt ‘ik ga het vandaag eens zo proberen’. Door te kijken hoe deze nieuwe manier van werken uitpakt, en hem verder te verfijnen, kun je de klassenpraktijk stap voor stap vernieuwen. Al werkend, ontwikkel je een nieuwe aanpak.

Waarom is experimenteren belangrijk?

Een experiment is een geschikte methode om het leren van ervaringen te bevorderen. Daarnaast is het een laagdrempelige manier om je eigen praktijk steeds te verbeteren en te vernieuwen.

Tips:

- Vragen die helpen bij het ontwerp van een experiment zijn overgenomen uit Tjepkema, (2010), 40-41:
 - Welk vraagstuk wil ik aanpakken en wat maakt dat urgent voor mij en mijn collega's?
 - Wat wil ik daarvan zelf leren, wat wil ik ontwikkelen bij mezelf?
 - Wat is op mijn werk de eerste situatie die tegenkom die ik wil veranderen? Bijvoorbeeld het komende coachgesprek met een leerling, het eerstkomende werkoverleg, de jaarlijkse MT-retraite....
 - Hoe kan ik die situatie anders ontwerpen of inrichten?

- Wat is het kleinste dat ik zelf anders kan doen?
- Welke vermogens heb ik daarvoor in huis?
- Wie en wat heb ik nodig om dit te kunnen doen?
- Hoe en bij wie ga ik terugkoppelen en reflecteren op een volgende stap?
- Lees meer over experimenteren als aanpak:
 - Tjepkema, S. (2010). Leren door proberen: Experimenteren in het werk. In: D. Gijbels, & I. Van Raemdonck, Develop: leerpotentieel van de werkplek. No. 3, 35-41. Houten: Springer. Elektronisch beschikbaar via: http://www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/997
 - Cornelissen, F. (2009). Laat vernieuwing groeien: Actie-onderzoek voor ontwikkeling van mens en organisatie. NVO2.

5.6 Tool 6: Vragen stellen

Wat is het?

Vragen stellen is een vorm van actief luisteren. Daarnaast is het een techniek om informatie te verkrijgen. Die informatie kan gaan over het verloop van een gebeurtenis of over een bepaalde oplossingsrichting of aanpak. Vragen stellen is een manier om de weg naar dialoog te openen. Het zet anderen aan het denken en kunnen helpen om een vraagstuk te verhelderen en gedachten, wensen, motivatie of ideeën onder woorden te brengen.

Waarom is vragen stellen belangrijk?

Door de juiste vragen te stellen, kun je de richting van het denkproces sturen. Vragen helpen om dingen in beweging te zetten. Door vragen te stellen duw je niet, maar prikkel je mensen om zelf in beweging te komen. Daarnaast levert het informatie op die ook jou in beweging kan brengen.

Tips:

- Vragen stellen, kun je gebruiken om voor jezelf informatie op te sporen. En om anderen te verleiden om in beweging te komen. Beide zijn verschillende vormen van vragen stellen.
- Tips als je vragen stelt om informatie op te sporen:
 - Vraag informatie en laat het er niet bij zitten. Gebruik verschillende soorten vragen. Zoals: open vragen; doorvragen; vragen naar verschillen en overeenkomsten. Zie ook deze tool: www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/488
 - Bedenk vragen waar je zelf het antwoord niet op weet. Het is belangrijk om niet alleen authentiek over te komen maar het ook echt te zijn.
 - Pas op met vragen naar waarom. Een vraag die begint met waarom roept bij de ander vaak op dat hij of zij zich moet verantwoorden.
 - Experimenteer ook eens met vragend complimenteren: Hoe dóe jij dat toch? Zie ook: www.oplossingsgerichtmanagement.nl/coaching-advisering/effectief-complimenteren/
En: www.oplossingsgerichtmanagement.nl/ongerubriceerd/effectief-leren-complimenteren-repost/
 - Soms ben je erop uit om impliciete ervaringskennis op te sporen. Bijvoorbeeld een collega die bijzonder goed geslaagd is in ervoor te zorgen dat haar klas altijd het huiswerk af heeft. Voor tips om ervaringskennis op te sporen zie: www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/319

- Tips als je vragen stelt om anderen te verleiden tot actie:
 - Stel verstorende vragen (zie het verhaaltje in dit boekje 'Vind jij je ouders lekker?')
 - Stel een suggestieve vraag (zie voorbeeld in dit boekje van de leraar die aan de schoolleiding vraagt: 'Wat zou die spreker ervan vinden?')
- Door vragen stellen te combineren met het werken met beelden, spreek je de niet-rationele en beeldende kant aan van mensen. Hier vind je tips voor het gebruiken van sfeerkaarten: www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/233
- Door vragen te stellen ga je in gesprek. Het is dan van belang je niet alleen te bekwamen in het vragen stellen, maar ook in het actief luisteren. Zie voor tips: www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/489

5.7 Tool 7: Opsporen en uitbreiden waar het al lukt

Wat is het?

Opsporen waar het vandaag al lukt, is een manier om aanwezige kennis bloot te leggen. Je gaat op zoek naar een moment of situatie waarin op enige wijze al sprake was van dat waar je naar streeft. Door dit te onderzoeken, kun je het verder uitbreiden.

Waarom is het belangrijk op te sporen waar het al lukt?

Als we te maken hebben met een probleem, of iets wat nog niet lukt, zijn we vaak geneigd te blijven denken vanuit dit probleem. In plaats van te kijken naar wat er niet lukt, kun je ook kijken naar wat al wel lukt. Dit levert meer energie op; het werkt enorm inspirerend stil te staan bij een succeservaring en waarom deze ervaring zo geslaagd was. Door de situatie samen te analyseren, verbinden mensen die met hun eigen ervaringen en situaties. Dit helpt om de inzichten meteen breder inzetbaar te maken.

Tips:

- Ga na wat het probleem of de lastige situatie is in jouw klas.
- Ga dan na wat de gewenste situatie is, of de toestand waar je naartoe wilt. Welk resultaat heb je voor ogen?
- Vraag je vervolgens af waar je hiervan vandaag al voorbeelden ziet. Met andere woorden: waar gebeurt al, in het klein, wat je graag vergroot wilt zien? Zo'n voorbeeld kun je vinden in je eigen praktijk maar ook in de praktijk van een collega.
- Benader degene die betrokken was in de situatie waar het al lukte. Vraag bijvoorbeeld:
 - Hoe pakte je het aan?
 - Wat heeft je geholpen het zo te doen?
 - Wat leverde het op?
- Ga na hoe je de werkende principes ook kunt toepassen in je eigen situatie.
- Bedenk wat nodig is om dit wat vandaag al lukt, te doen toenemen.

Lees meer:

- Tjepkema, S., & Verheijen, L. (Eds.) (2009). Van kiem tot kracht: Een waarderend perspectief voor persoonlijke ontwikkeling en organisatieverandering. Houten: Springer uitgeverij.

5.8 Tool 8: Je nieuwsgierigheid op de proef gesteld

Wat is het?

Soms wordt je nieuwsgierige grondhouding op de proef gesteld. Deze tool geeft handvatten over wat te doen in zulke situaties.

Waarom is het belangrijk in actie te komen als je nieuwsgierige grondhouding aangetast dreigt te worden?

Als je nieuwsgierige en open blik in het nauw komt, loop je het risico te gaan oordelen en oplossingen te bedenken voor je de situatie kent. Dit leidt vaak tot suboptimale oplossingen, ideeën of suggesties. Als je de situatie opnieuw kunt benaderen vanuit nieuwsgierigheid, kan dat leiden tot nieuwe perspectieven en werkbare oplossingen.

Tips:

- Voorbeelden van situaties waarin je nieuwsgierige grondhouding op de proef wordt gesteld: Een ander is helemaal niet nieuwsgierig naar jou. Jij vertelt enthousiast over iets en je collega reageert mat.
Je vindt iets van wat iemand zegt. Een nieuwe collega komt met idee. Jij denkt bij jezelf: dit hebben we al eens eerder geprobeerd en dat werkte toen ook niet.
- Als je dit soort situaties tegenkomt, kun je het 'nieuwsgierigheidsmodel' toepassen.
Je kunt je eigen gedachten over de ander sturen. In plaats van te denken wat ontzettend stom, hij zit gewoon mijn idee af te kraken, kun je ook denken hé, wat interessant, ik vind dit zelf zo'n goed idee en hij denkt er totaal anders over. Hoe zou dat toch komen? Of: goh, hij doet wel veel moeite om mij uit te leggen waarom mijn idee niet zou werken. Blijkbaar ben ik die investering waard. Dat ga ik eens verder onderzoeken. Of: wat reageert hij mat. Niets voor hem. Wat zou er zijn? Daar ben ik wel nieuwsgierig naar.
- Probeer opnieuw te luisteren met je hart. Zie hiervoor ook het boek 'Harthorend': Van de Pol, H. (2010). Harthorend: luisteren voor professionals. Vanbinnenuit.

5.9 Tool 9: Hoe je anderen nieuwsgierig kunt maken...

Wat is het?

Als je zelf nieuwsgierig bent, stel je vaak vragen om je nieuwsgierigheid te bevredigen. Als het er echter om gaat anderen nieuwsgierig te maken, zijn er naast vragen stellen veel manieren om anderen te prikkelen.

Waarom is het belangrijk om anderen nieuwsgierig te maken?

Als je je invloed wilt vergroten buiten je eigen klas, wil je dat collega's ook in actie komen. Als je wilt dat anderen in actie komen, werkt het om ze nieuwsgierig te maken. Want, als mensen nieuwsgierig zijn, komen ze in beweging.

Tips:

- Hang in de school prikkelende of paradoxale vragen op en ga in de pauze met collega's in gesprek over deze vragen. Kies vragen die passen bij het gebied waar jij invloed op wilt hebben. Bijvoorbeeld:
 - Als je probeert te falen en je slaagt, wat heb je dan gedaan?

- Als je geen straf krijgt om iets wat je niet gedaan hebt, waarom krijg je dan wel straf als je je huiswerk niet gedaan hebt? (door een leraar die strafwerk wil verminderen)
- Wanneer heb jij voor het laatst iets voor het eerst gedaan? (door een leraar die experimenteren in de klas wil bevorderen).
- Zet een vreemd object neer in de school. Iets waar mensen op afkomen. Verwijs naar een website waar de teller aftelt. Op het moment dat de teller op nul staat, volgt een nieuwe aanwijzing. Collega's worden stap voor stap deelgenoot in het ontrafelen van een mysterie.
- Stuur collega's een geheimzinnig sms'je met een opdracht gerelateerd aan de vraag waar je zelf mee bezig was.
- Roland van der Vorst beschrijft vier manieren om mensen te verleiden en nieuwsgierig te maken. Zie: Van der Vorst, R. (2007). Nieuwsgierigheid: Hoe wij elke dag worden verleid. Nieuw Amsterdam.
 - Iets achterhouden. Door iets niet te vertellen maak je de ander nieuwsgierig.
 - Het wereldbeeld of de verwachtingen van de ander verstoren.
 - Iets vragen. In dat geval werken suggestieve vragen goed.

5.10 Tool 10: Vertel 't door! ... aan collega's binnen en buiten de school

Wat is het?

Als je nieuwe kennis ontwikkeld hebt, wil je die delen met collega's. In deze tool staan tips hoe je dat kunt doen op andere manieren dan het geijkte rapport.

Waarom is het belangrijk kennis te delen?

Als je je kennis deelt, kunnen meer mensen er gebruik van maken. En daarbij word je er zelf niet slechter van. De contacten met anderen leveren je ook op andere momenten weer veel op.

Tips:

- Maak posters met de belangrijkste 'lessons learned' en hang die op in de school.
- Maak filmpjes met reacties van leerlingen en reflecties van leraren en toon die aan collega's. Laat je inspireren door de filmpjes op www.leraar24.nl
- Maak een boekje met 'tips en tricks' waar je je eigen bevindingen praktisch toepasbaar maakt voor anderen.
- Maak een fotoboek. Elke foto staat voor één inzicht. Onder de foto staat een korte toelichting van het inzicht.
- Maak een mindmap van je inzichten.
 - www.hoedoe.nl/lichaam-geest/persoonlijke-ontwikkeling/hoe-maak-ik-een-mind-map.
 - www.largescaleinterventions.com/documents/mindmapping%20in%208%20easy%20steps.pdf.

Literatuur

- Akkerman, S. (2006). *Strangers in dialogue: Academic collaboration across organizational boundaries*. Proefschrift. Universiteit Utrecht.
- Boshouwers, S. (2005). *Hemelbestormers: ideeën bedenken en in de wereld zetten*. Zaltbommel: Thema.
- Cornelissen, F. (2009). *Laat vernieuwing groeien: Actie-onderzoek voor ontwikkeling van mens en organisatie*. Driebergen: NVO2.
- Covey, S. (1989). *The seven habits of highly intelligent people*. New York: Fireside.
- De Vries, A. (2004). *Ervaringsleren cultiveren: Onderzoek in eigen werk*. Proefschrift. Universiteit Utrecht. Delft: Eburon.
- Izard, C. E. & Ackerman, B.P. (2000). Motivational, organizational, and regulatory functions of discrete emotions. In: M. Lewis & J.M. Haviland-Jones (eds.). *Handbook of emotions* (pp. 253-264). New York: Guilford.
- Kashdan, T. (2010). *Nieuwsgierig?*. Houten: Het Spectrum.
- Koenen, E., & Brinkgreve, C. (2010). *De winst van verschil: Masculiene en feminiene kwaliteiten in leiderschap*. Amsterdam: Nelissen.
- Ponte, P. (2007). *Onderwijs van eigen makelij*. Soest: Uitgeverij Nelissen.
- Smit, M. & Verdonschot, S.G.M. (2010). *Praktijkonderzoek: Motor voor verandering in organisaties*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Tjepkema, S. (2010). Leren door proberen: Experimenteren in het werk. In D. Gijbels, & I. Van Raemsdonck. *Develop: leerpotentieel van de werkplek*, 3, p. 35-41. Houten: Springer.
- Tjepkema, S., & Verheijen, L. (Eds.) (2009). *Van kiem tot kracht: Een waarderend perspectief voor persoonlijke ontwikkeling en organisatieverandering*. Houten: Springer uitgeverij.
- Van de Pol, H. (2010). *Harthorend: luisteren voor professionals*. Ede: Vanbinnenuit.
- Van der Vorst, R. (2007). *Nieuwsgierigheid: Hoe wij elke dag worden verleid*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.
- Verdonschot, S.G.M., Keursten, P., & Van Rooij, M. (2009). *Samen vernieuwen in de praktijk: toolbox om werk te maken van innovatie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Vermaak, H. (2009). *Plezier beleven aan taaiere vraagstukken*. Deventer: Kluwer.
- Wilson, T.D., Centerbar, D.B., Kermer, D.A., & Gilbert, D.T. (2005). The pleasures of uncertainty. *Journal of personality and social psychology*, 88 5-11.

Geraadpleegde websites (18 mei 2011)

www.leraar24.nl/
www.hoedoe.nl/lichaam-geest/persoonlijke-ontwikkeling/hoe-maak-ik-een-mind-map
www.largescaleinterventions.com/documents/mindmapping%20in%20n%208%20easy%20steps.pdf
tool.dekenniswerker.be/
www.oplossingsgerichtmanagement.nl/coaching-advisering/effectief-complimenteren/
www.samenvernieuwenindepraktijk.nl
www.straatjuttent.nl
www.hoedoe.nl/lichaam-geest/persoonlijke-ontwikkeling/hoe-maak-ik-een-mind-map

Verder veel instrumenten en tools via:

www.kessels-smit.com en http://www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/tools

Over de auteurs

Suzanne Verdonshot werkt als adviseur en onderzoeker bij Kessels & Smit, The Learning Company. Ze promoveerde in 2009 op een onderzoek naar het leren in innovatieprocessen. Haar belangstelling gaat uit naar vernieuwingen die plaatsvinden in het dagelijkse werk. Nieuwsgierigheid speelt een belangrijke rol bij het komen tot nieuwe aanpakken in het werk. Suzanne begeleidt bij de stichting Opleidingskunde het leertraject genaamd de 'Vijf ontmoetingen ter bevordering van de nieuwsgierigheid'. Haar nieuwste boek gaat over het benutten van nieuwsgierigheid en onderzoek als motor voor verandering in organisaties.

Mara Spruyt studeerde organisatie-antropologie en werkt als onderzoeker en adviseur bij Kessels & Smit. Zij is verbonden aan de onderzoekspraktijk van Kessels & Smit waar zij zich richt op het doen van onderzoek als interventie in de praktijk van organisaties. Ze is nieuwsgierig naar de essentie van een vraag van een individu, een team of organisatie. Door te onderzoeken hoe iets in elkaar steekt, en het ontdekken van patronen, ontstaan aanknopingspunten voor interventies. Mara zoekt telkens naar nieuwe interventies om dialoog tussen mensen in organisaties te faciliteren.

Marieke Dresen is al jaren werkzaam in het onderwijs. Eerst als lerares Engels op diverse middelbare scholen, later als lerarenopleider bij Fontys Hogescholen. Zij vindt haar passie in alle facetten van het leren maar met name het leren van en met anderen. Momenteel is zij senior consultant bij het Ruud de Moor Centrum van de Open Universiteit. Dit centrum werkt op vraag van scholen middels co-creatie aan de verdere professionalisering van leraren. Marieke vindt het met name interessant om juist samen met leraren te zoeken naar succeservaringen, patronen, mogelijkheden om verbindingen te leggen tussen mensen en het collectief leren te bevorderen.

Colofon

Uitgave

Ruud de Moor Centrum
Open Universiteit
Juni 2011

Bezoekadres

Valkenburgerweg 177
6419 AT Heerlen
telefoon 045- 576 22 22

Postadres

Postbus 2960
6401 DL Heerlen

Tekst

Dr. Suzanne Verdonshot, Kessels & Smit
Mara Spruyt MSc, Kessels & Smit
Drs. Marieke Dresen, Ruud de Moor Centrum

Bureauredactie

Caroline Vavrinek

Oplage

300 exemplaren

Illustraties

Jacek Galazka, Okographia

Vormgeving

Monique Vossen, Visuele Communicatie, Open Universiteit

De RdMC-rapporten staan onder redactie van
prof. dr. R.L. Martens en prof. dr. P.J.J. Stijnen

Je kunt deze publicatie downloaden via www.rdmc.ou.nl.

